
OVER DE TREK VAN ENKELE
SOORTEN RUITERS IN TWEE
GEBIEDEN IN HET WESTEN
VAN NEDERLAND

Fred Koning

INLEIDING

Over de fenologie van de trek der ruiters is in ons land zeer weinig bekend. Het leek me daarom interessant om wat gegevens uit mijn dagboeken te verzamelen en uit te werken. Het materiaal geeft duidelijk aan wanneer de meeste ruiters doortrekken maar vertoont geen opzienbarende afwijkingen van hetgeen vooral in de Duitse en Zwitserse literatuur is geschreven.

DE GEGEVENS

Voor het samenstellen van de figuren heb ik mijn dagboeken van 1957 tot 1978 gebruikt. Twee terreinen waar ik zeer regelmatig gedurende het gehele jaar waarnemingen deed, kwamen in aanmerking voor een analyse.

Het betroffen mijn woonplaats Burgervlotbrug (Zijpe) en de infiltratiegebieden in de duinen bij Zandvoort. Daar de waarnemingen in de twee gebieden geen verschillen vertoonden werden alle gegevens bij elkaar gevoegd.

Te Burgervlotbrug betroffen het meestal overvliegende vogels daar het terrein (bouwland met sloten) niet zo geschikt is voor ruiters.

In de Amsterdamse Waterleidingduinen bij Zandvoort betroffen de waarnemingen vogels die zich ophielden langs de kanalen en in de poelen. De waterstanden in dit gebied zijn onderhevig aan fluctuaties waardoor vaak een ideaal fourageerbiotoop voor ruiters ontstaat.

Gedurende een aantal jaren (1962-1976) werden geen aantekeningen gemaakt van half november tot eind maart. In deze jaargetijden zijn ruiters zeer schaars en het is waarschijnlijk dat de figuren hierdoor nauwelijks afwijken van de werkelijke situatie. Indien dat wel zo is, dan geldt dat alleen voor het

witgatje dat in zeer klein aantal overwintert en in zeer geringe mate ook voor groenpootruiter en zwarte ruiter. De laatste soorten worden wel eens een enkele maal in de winter waargenomen.

Groenpootruiter - *Tringa nebularia*

Wanneer we de figuur van de waarnemingen bekijken dan valt op dat vanaf april tot ver in oktober in iedere dekade groenpootruiters werden waargenomen. Mogelijk overzomeren een aantal vogels hier, zoals dit ook het geval is bij enkele andere soorten waadvogels.

Eind maart passeren de eerste groenpootruiters. De piek van de voorjaars-trek ligt in de eerste dekade van mei. Evenals de oeverloper is de groenpootruiter tijdens de voorjaars-trek zeer luidruchtig en wordt regelmatig ook zang gehoord. Dit zou de oorzaak kunnen zijn van het vrij grote aantal voorjaarswaarnemingen van deze twee soorten vergeleken met de waargenomen aantallen tijdens de herfst.

Zwarte ruiter - *Tringa erythropus*

De terugtrek naar het zuiden wordt merkbaar na 20 juni en bereikt zijn top in augustus. Na midden september nemen de groenpootruiters vrij snel in aantal af en als er in de herfst nauwelijks of geen vorstperiodes zijn, kan men ook nog wel eens een groenpootruiter in november of december aantreffen. Dit zijn echter uitzonderingsgevallen. In de duinen verblijven de groenpoten vooral in de poelen met weinig vegetatie of langs de kale oevers van de kanalen. Ze hebben mogelijk een voorkeur voor zachte bodems. In Burger-vlotbrug kwamen de groenpoten zelden aan de grond.

Zwarte ruiter - *Tringa erythropus*

Te Burgervlotbrug werden de zwarte ruiters meestal overtrekkend waargenomen. Als zij aan de grond kwamen dan zochten zij voedsel in onderbemaalde sloten, waar zij soms enkele dagen lang konden blijven.

In het duin verbleven zij graag langs

Witgatje - *Tringa ochropus*

brede kanalen met kale oevers of in moerasjes met weinig begroeiing.

De voorjaars-trek begint reeds in de laatste dagen van maart en bereikt zijn hoogtepunt in de eerste dekade van mei. Gedurende de gehele maand mei en juni kan men zwarte ruiters waarnemen; echter in gering aantal.

De herfst-trek wordt merkbaar in de tweede dekade van juni. In deze dekade worden meer zwarte ruiters waargenomen dan in de drie daarop volgende dekades. Eenzelfde verschijnsel is gekonstateerd langs de Mecklenburgse Oostzeekust door Lambert (geciteerd in Glutz von Blotzheim, Bezzel & Bauer, 1976). Het schijnt dat bij deze soort evenals bij de bosruiter de oude en de jonge vogels op verschillende tijdstippen hun broedgebied verlaten waardoor verschillende trekpieken ontstaan.

De grootste aantallen zwarte ruiters worden gezien in augustus en september. Dit is enigszins in tegenstelling tot de gegevens verzameld op Texel (Dijkse & Dijkse, 1977) en Schouwen (Wolff, 1973) waar de grootste aantallen worden gezien in de maand oktober. Deze hoge

aantallen zijn echter wel in overeenstemming met de gegevens over het Balgzand waar de meeste zwarte ruiters worden gezien in de maand september (Boer e.a., 1970). De oorzaak van deze verschillen is onduidelijk.

Witgatje - *Tringa ochropus*

Het witgatje is een vrij solitaire vogel. Vooral in het voorjaar en in de winter hebben de waarnemingen meestal betrekking op één enkel exemplaar. Tijdens de zomer zien wij echter vaak groepjes tot maximaal 8 ex. Evenals de bosruiter en de oeverloper wordt het witgatje vooral waargenomen langs zoet water. Kleine slootjes, moerasjes, kanaaloevers met zowel zanderige als modderige bodem zijn terreinen waar men het witgatje tijdens de trek veel ziet.

De voorjaars-trek verloopt vrij geleidelijk. Vanaf midden maart ziet men regelmatig witgatten doortrekken; de piek ligt rond het midden van april en de trek eindigt in de tweede dekade van mei. Reeds in de eerste dagen van

juni zien we de eerste witgatjes terugkeren. Dit is enkele weken eerder dan de nauwverwante bosruiter welke pas in de derde dekade van juni zijn herfsttrek begint. Vanaf midden juni nemen de aantallen geleidelijk toe en omstreeks midden augustus bereikt het aantal zijn top. Vooral in september zien we een sterke wegtrek en tot ver in oktober kan men nog steeds witgatten zien langskomen. Dit geldt ook voor november en als de winter mild is, worden ook in de wintermaanden witgatjes gezien.

Bosruiter - *Tringa glareola*

De bosruiter is de algemeenste ruitersoort in Skandinavië. Hun trekroutes liggen voornamelijk ten oosten van ons land en het is dan ook niet verwonderlijk dat de soort hier tijdens de trek niet zo veelvuldig wordt waargenomen. Vooral mijn voorjaarswaarnemingen zijn schaars: 9 individuen op zes verschillende dagen. De piek van de voorjaars-trek ligt mogelijk in de derde week van mei, hetgeen aanzienlijk later is dan die van het witgatje.

De herfsttrek verloopt opvallender. Zij wordt gekenmerkt door twee trekgolven. De eerste bosruiters arriveren hier rond 20 juni. Zij nemen snel in aantal toe en de eerste trekpiek valt in de tweede dekade van juli. Dit komt overeen met de waarnemingen in het zuiden van Zweden en het noorden van Duitsland. Deze piek zou worden veroorzaakt doordat de oude vogels in een snel tempo uit hun broedgebied wegtrekken om in het Middellandse zeegebied (vooral in de Camargue) de slagpenrui te ondergaan (zie Glutz von Blotzheim, Bezzel & Bauer, 1976). Opvallend is dat ook de groeps-grootte in deze tijd groter is dan die van de vogels welke in augustus doortrekken. Het hoogtepunt van de tweede golf, voornamelijk jonge vogels, heeft plaats rond midden augustus. In de tweede helft van de maand neemt hun aantal al af en in september passeren nog maar geringe aantallen. Ook in oktober trekt nog wel een enkele bosruiter door, maar zelf nam ik de soort nooit waar in

deze maand.

Het biotoop van de bosruiter tijdens de trek is iets verschillend van dat van de andere ruiters. Zij prefereren vooral kleine van een rijke vegetatie voorziene meertjes of moerasjes.

Oeverloper - *Actitis hypoleucos*

De oeverloper trekt in groot aantal door ons land. Samen met de groenpootruiter is het de talrijkste ruitersoort in de twee gebieden waar de waarnemingen werden gedaan.

Oeverlopers worden voornamelijk langs zoet water waargenomen. Hun biotoop laat zich moeilijk omschrijven daar men ze op de meest uiteenlopende terreinen kan aantreffen.

In het voorjaar arriveren de eerste vogels vanaf half april. De meeste vogels echter passeren in de maand mei en in de eerste helft van juni trekken nog wat late vogels door.

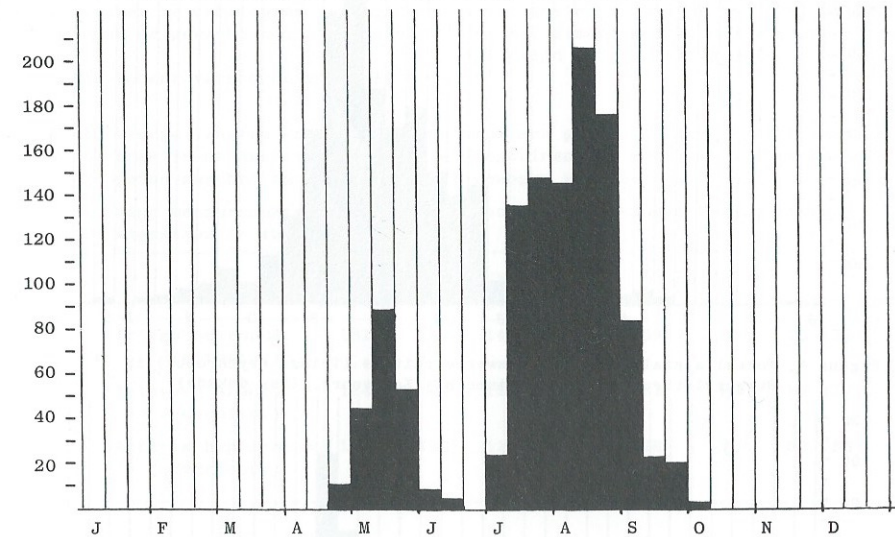
Begin juli wordt de eerste terugtrek merkbaar. De waarnemingen nemen dan snel toe in aantal en in augustus is de soort algemeen. Aan het eind van deze maand begint een afname welke zich gedurende de gehele maand september voortzet. In oktober trekken nog maar zeer kleine aantallen oeverlopers door, voornamelijk in de eerste dekade.

In sommige terreinen ziet men in de zomer dagelijks oeverlopers en krijgt men de indruk dat de vogels er weken lang blijven. Toch verblijven ze mogelijk maar kort in deze gebieden want de gemiddelde verblijfsduur van vijf vogels die bij Zandvoort werden gevangen en later weer werden teruggevangen was slechts 3,5 dagen. Er is dus kennelijk een konstante doorstroming.

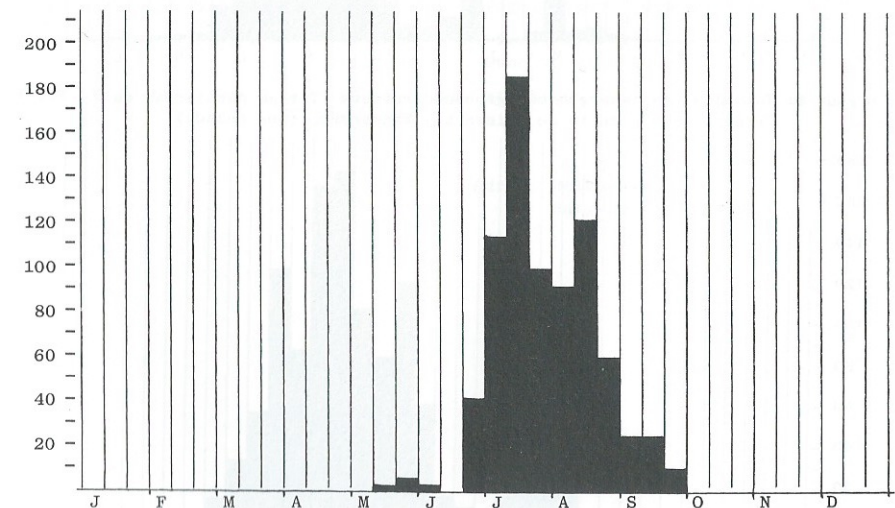
VANGSTEN VAN RUITERS

In de Amsterdamse waterleidingduinen werden door H. Vader, P. van Spanje, T. van Spanje en mij een aantal ruiters gevangen. Het meest succesvol bleken inloopkooien waarmede vooral de kleinere ruitersoorten werden bemachtigd.

Figuur 1: Totaal aantal waargenomen oeverlopers (*Actitis hypoleucos*) in Burgervlotbrug en in de duinen bij Zandvoort. (per dekade)

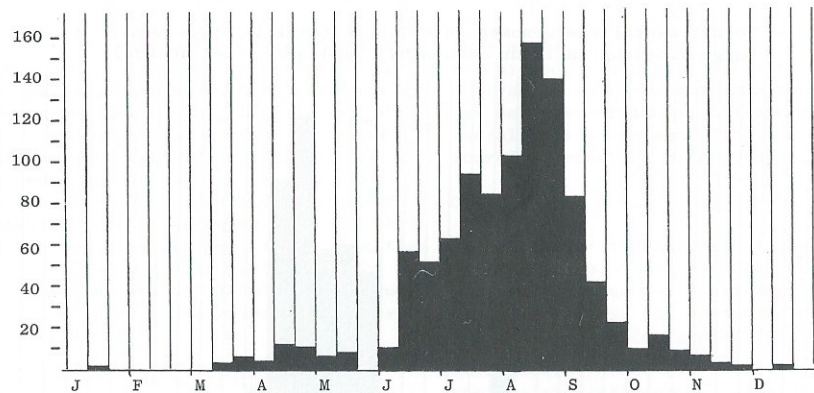

Figuur 2: Totaal aantal waargenomen bosruiters (*Tringa glareola*) in Burgervlotbrug en in de duinen bij Zandvoort. (per dekade)

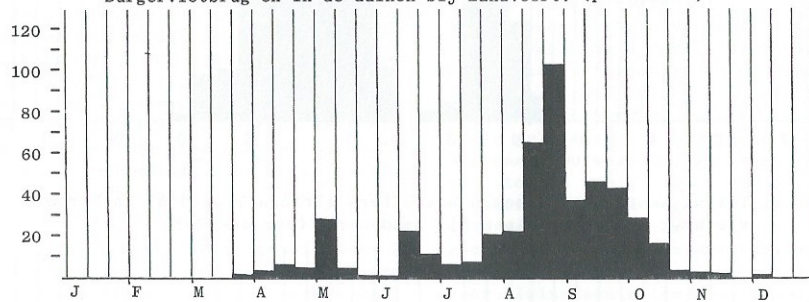

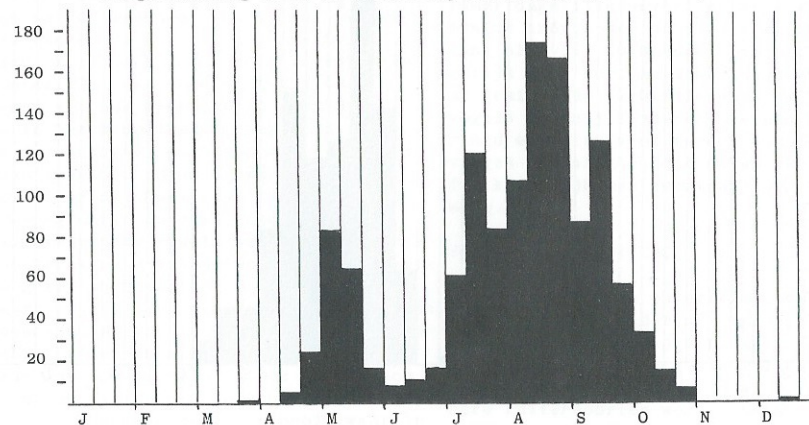
Figuur 3: Totaal aantal waargenomen witgatjes (*Tringa ochropus*) in Burgervlotbrug en in de duinen bij Zandvoort. (per dekade)

Figuur 4: Totaal aantal waargenomen zwarte ruiters (*Tringa erythropus*) in Burgervlotbrug en in de duinen bij Zandvoort. (per dekade)

Figuur 5: Totaal aantal waargenomen groenpootruiters (*Tringa nebularia*) in Burgervlotbrug en in de duinen bij Zandvoort. (per dekade)

Daar er nog maar weinig bekend is over deze soorten, leek het mij nuttig een kleine tabel te publiceren met enige afmetingen en gewichten van deze ruiters.

Pas zeer recent verscheen goede literatuur om de waadvogels te onderscheiden in leeftijdsklassen of in te delen naar geslacht. Bij de in de tabel genoemde afmetingen is helaas niet op leeftijd en geslacht gelet.

Tabel 1: Vleugellengten en gewichten van ruiters gevangen tijdens de herfsttrek in de Amsterdamse Waterleidingduinen. De getallen tussen haakjes geven aan het aantal gemeten of gewogen vogels.

Wing measurements and weights of some waders caught during autumn-migration in the Netherlands.

	VLEUGELMATEN				GEWICHTEN		
	minima	maxima	gemiddelde		minima	maxima	gemiddelde
<i>Tringa ochropus</i> (witgatje)	131	149	140	(12)	59	93	73 (11)
<i>Tringa glareola</i> (bosruiter)	124	134	128	(18)	52	83	62 (11)
<i>Actitis hypoleucos</i> (oeverloper)	104	120	112	(108)	38	75	53 (58)

LITERATUUR

Boer, P. e.a. 1970. Het Balgzand, bedreigd gebied. KNNV med. 86.

Dijksen, A.J. & L.J. Dijksen. 1977. Texel Vogeleiland. Zutphen.

Glutz von Blotzheim, U.N., K.M. Bauer & E. Bezzel. 1977. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 7. Wiesbaden.

Wolff, W.J. 1973. Resultaat van vijf jaar steltlopertellingen op Schouwen. Limosa 46.

Adres: Belkmerweg 35,
Burgervlotbrug N-H.